

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI KILAVUZ KİTAPLARINDA ÇALIŞMA YAPRAKLARI*

Worksheets in Social Studies Curriculum Guides

Selahattin KAYMAKCI¹

ÖZET

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (2005) ortaya konulan yeniliklerden biri de çalışma yapraklarıdır. Program içerisinde çalışma yaprakları etkinlik örnekleri başlığı altında verilmiş, öğretim programı kılavuz kitaplarında ise gösterilmiştir. Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında verilen çalışma yapraklarının nicelik ve nitelik açısından durumunu ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemeden yararlanılmıştır. Bu bağlamda araştırmada doküman olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kılavuz Kitapları (4-7.sınıflar) kullanılmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında toplam 183 çalışma yaprağı bulunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte çalışma yaprakları içerisinde yer alan toplam etkinlik sayısının 314 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu etkinliklerin çok kullanılanlardan az kullanılanlara doğru sırasıyla oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma, açık uçlu soruları cevaplama, yorumlama, metne dayalı çıkarım yapma, boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme, metin yazma, film izleme, internete dayalı etkinlikler yapma, nesne inceleme, sözlü tarih ve sözlük çalışması şeklinde yapılandırıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretim Programı, Kılavuz Kitap, Çalışma Yaprağı, Etkinlik.

ABSTRACT

Worksheets are one of the innovations of social studies curriculum developed in 2005. In the curriculum, worksheets took place under the topic of sample activities and they were showed in curriculum guides. The aim of this study is to elicit quantity and quality of worksheets in social studies curriculum guides. In this study document analysis, one of the methods of qualitative inquiry, was employed. In this case, social studies curriculum guides (4th to 7th Grades) were used as documents. Collected data were analyzed with content analysis. The results showed that there are 183 worksheets in social studies curriculum guides and 314 activities are in these worksheets. Also, it is detected that some activities are in worksheets such as creation, drawing, painting and gluing, answering open-ended questions, interpretation, making inferences based on the text, gap-filling, selecting and marking, matching, script writing, movie watching, internet-based activities, object examination, oral history and dictionary work.

Key Words: Social Studies, Curriculum, Curriculum Guide, Worksheet, Activity.

Giriş

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset, hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan, öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek

*Bu makale 13-16 Ekim 2011 tarihleri arasında Ankara'da, Gazi Üniversitesi'nde düzenlenen V. Ulusal Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi'nde sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

¹Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, kaymakci37@yahoo.com

bağlamında incelendiği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2006).

Ülkemizde sosyal bilgiler adı altında bir dersin öğretimi pek de eskiye dayanmamaktadır. Eğitim sistemimizde ilk defa sosyal bilgiler adı altında bir dersin okutulmasına 1968 programıyla birlikte başlanmıştır. 1968 programında sosyal bilgiler dersinin ilköğretim 4 ve 5. sınıflar (günümüzde ilköğretim 4 ve 5. sınıflar) ile ortaokulların 1, 2 ve 3. sınıflarında haftada 3'er saat okutulması kararlaştırılmıştır (MEB, 1968; Sözer, 1998; Sönmez, 1999). Öte yandan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1981 yılında yapılan bir düzenlemeyle ortaokul son sınıflarda (3. sınıf) T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi okutulmaya başlanmıştır (Kocaoluk ve Kocaoluk, 1999). Bununla birlikte, ilköğretim 4 ve 5. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler dersi varlığını devam ettirmesine rağmen, 1985 yılında yapılan düzenlemeyle ortaokul 1, 2 ve 3. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler dersi kaldırılarak yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri konulmuştur (Günden, 1995). Daha sonra 1998 yılında sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim eğitimi sloganıyla gerçekleştirilen program geliştirme çalışmaları çerçevesinde sosyal bilgiler yeniden ele alınarak 1985 yılında yapılan düzenleme iptal edilmiş ve ilköğretim 6. ve 7. sınıf düzeyinde yeniden sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler dersi bir bütün olarak değerlendirilerek konular 4-5-6 ve 7. sınıf seviyesinde yeniden yapılandırılmıştır. İlköğretim 7. ve 8. sınıflara Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi konulmuş, 8. Sınıfta ise T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin okutulması kararlaştırılmıştır (MEB, 1998; Akdağ ve Kaymakçı, 2011).

Sosyal bilgilerin ülkemizdeki serüveni bununla sınırlı kalmamış ve öğretim programı 2005 yılında gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir. Bu çerçevede sosyal bilgiler ilköğretim 4-5-6 ve 7. sınıf düzeyinde okutulan bir ders olarak kabul edilerek 1998 programında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi adı altında ilköğretim 7. ve 8. sınıflarda okutulan dersler kaldırılmış ve konuları sosyal bilgiler içerisinde eritilmiştir. Öte yandan öğretim programı yenilenecek konuları 2000'li yıllara kadar getirilen T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin ilköğretim 8. sınıf düzeyinde okutulmaya devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte 2010 yılında yapılan değişiklikle ilköğretim 8. sınıfta T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin yanı sıra Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi adı altında yeni bir ders okutulmaya başlanmıştır (MEB, 2005a; MEB, 2005b; MEB, 2005c; MEB, 2010).

2005 sosyal bilgiler öğretim programı eğitim dünyamıza birçok yeniliğin girmesine aracı olmuştur. 2005 programında yapılandırmacı öğrenme, disiplinlerarası anlayış ve tematik yaklaşım çerçevesinde konular yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca programın öğrenciyi merkeze alan, modern dünyada eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılan öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini kullanmayı esas alan, etkinliklere dayalı, öğretim teknoloji ve materyallerinden faydalanmayı amaç edinen bir yapıda olduğu görülmektedir (Kaymakçı, 2009). Bu doğrultuda programda kullanılması önerilen öğretim materyallerinden biri de çalışma yapraklarıdır (MEB, 2005a; MEB, 2005b).

Literatürde; *öğretimde öğrencileri bireysel olarak çalışmaya yönlendirmek ve kendi başına iş başarmada kendine güven duygusu kazandırmak için kullanılan kâğıtlar* (Yiğit, 2007, s. 166) ve *öğrencilerin ne yapması gerektiğinin belirtildiği işlem basamaklarını içeren, bilgilerini kendi zihinlerinde kendilerinin kurmalarına yardım eden ve aynı anda bütün sınıfın verilen etkinliğe katılımını sağlayan önemli materyaller* (Sands ve Özçelik, 1997; YÖK, 1998) olarak ifade edilen çalışma yaprakları sosyal bilgiler öğretiminde kolaylıkla kullanılabilen materyallerden biridir. 2005 öğretim programında çalışma yaprakları 'programın uygulanması ile ilgili açıklamalar' bölümünün yanı sıra asıl olarak her bir ünite şemasının orta sütununda yer alan 'etkinlik örnekleri' bölümünde ifadesini bulmuştur. Programda kullanılması önerilen etkinlikler de sınıf-okul içi etkinlikler, okul dışı etkinlikler ve inceleme gezileri olmak üzere üç ana grupta değerlendirilmiştir. Bununla birlikte etkinlikler öğretmenlere rehber olması için ilköğretim 4. ve 5. sınıflar ile 6. ve 7. sınıflar için

hazırlanan öğretim programı klavuz kitaplarında açıklanmıştır (MEB, 2005a; MEB, 2005b; MEB, 2006).

Sosyal bilgiler öğretim programı klavuz kitaplarında resim ve fotoğraf gibi görselleri yorumlama, tablo, grafik, şekil, diyagram ve kavram haritası oluşturma ve yorumlama, resim, poster ve afiş çizme, bulmaca çözme, metin çözümlenme, öykü, şiir, slogan yazma, gazete haberi inceleme ve yazma, tarihsel empati, sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları yapma, harita çizme, hesaplamalar yapma, röportaj hazırlama, proje yapma, rapor hazırlama, film izleme, müze ve tarihi alan gezileri yapma, eşleştirme ve listeleme yapma, açık uçlu soruları cevaplama, benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma gibi birbirinden farklı türde etkinlikler gösterilmiştir (MEB, 2005a; MEB, 2005b; MEB, 2006; Kabapınar, 2010). Bu etkinlikler; Garcia ve Michaelis tarafından (2001) işaret edilen çalışma yapraklarında kullanılabilir çizme, boşluk doldurma, bulmaca çözme, eşleştirme, hesaplama yapma, listeleme, özetleme/ana hatlarıyla açıklama, resim yapma, sınıflama, sıralama, sorular ve cevaplar, tasarlama/yapma ve yazma gibi etkinlikleri kapsadığından çalışma yaprakları bağlamında değerlendirilebilmektedir. Ancak ilgili literatür tarandığında sosyal bilgiler öğretim programı klavuz kitaplarında çalışma yapraklarının yeriyile ilgili araştırmaların az sayıda ve sınırlı yapıda olduğu dikkat çekmektedir.

Kaymakçı tarafından (2010) yapılan bir araştırmada sosyal bilgiler öğretim programı klavuz kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının sınıf, ünite ve türlere göre dağılımı incelenmiştir (Tablo 1):

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Klavuz Kitaplarında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Sınıf, Ünite ve Türlerle Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi	Hazırlanma Durumuna Göre ÇY		Birlikte Kullanılma Durumuna ÇY		Uygulanma Durumuna Göre ÇY		Toplam
	<i>Elde</i>	<i>Bilgisayarda</i>	<i>Bağımsız</i>	<i>Bir Aracın Gereci</i>	<i>Okul İçi</i>	<i>Okul Dışı</i>	
	4. Sınıf	---	45	36	9	35	
5. Sınıf	---	34	17	17	25	9	34
6. Sınıf	---	46	43	3	39	7	46
7. Sınıf	---	58	52	6	49	9	58
Toplam	---	183	148	35	148	35	183

Sözkonusu araştırmada incelenen öğretim programı klavuz kitaplarında 183 çalışma yaprağına yer verildiğini tespit edilmiş ve bunların tümünün “hazırlanma durumuna göre” bilgisayarda hazırlanan çalışma yapraklarından oluştuğu görülmüştür. Birlikte kullanılma ve uygulanma durumu dikkate alındığında ise çalışma yapraklarının genelinin bağımsız kullanılan çalışma yaprakları ve okul içi uygulamalarda kullanılan çalışma yapraklarından oluştuğu tespit edilmiştir. Ayrıca bir aracın gereci olarak kullanılan çalışma yaprakları ile okul dışı uygulamalarda kullanılan çalışma yaprakları toplam sayılarının eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kaymakçı, 2010).

Açıklamalardan da anlaşıldığı bu araştırmada çalışma yapraklarının sınıf, ünite ve çalışma yaprağı türleri açısından durumunun incelendiği, ancak çalışma yapraklarında yer alan etkinlikler ve bunların içeriğine ilişkin bilgilere yer verilmediği görülmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler öğretim programı klavuz kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının içeriğinde yer alan etkinliklerin bilimsel açıdan ortaya konulacağı, alanda bulunan eksikliği giderecek ve sonraki araştırmalara da esin kaynağı olacak bir araştırma ihtiyacı gündeme gelmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında verilen çalışma yapraklarının nicelik ve nitelik açısından durumunu ortaya koymaktır. Araştırmayla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Kılavuz kitaplarda çalışma yapraklarının nicelik açısından durumu sınıf düzeyine göre nasıl bir değişim göstermiştir?
2. Kılavuz kitaplarda çalışma yapraklarının durumu nitelik (içerik) açısından nasıl bir değişim göstermiştir?

Yöntem

Bu çalışmada nitel metodoloji kapsamında ele alınan doküman inceleme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada, yazılı metinler, kayıtlar, arşiv belgeleri, filmler, gazeteler gibi kaynakları analiz etmeye dayanması, araştırma ortamını zenginleştirilmesi, araştırmanın farklı boyutlarına odaklanmaya ve üçgenleme yapmaya olanak sağlaması gibi özellikleri (Ekiz, 2010) nedeniyle doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır.

Veri Kaynağı ve Verilerin Toplanması:

Araştırmanın veri kaynağı (doküman) olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında hazırlanan ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuz kitapları kullanılmıştır (MEB, 2005a; MEB, 2005b). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitabı ile 6. ve 7. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitabında yer alan ve çalışma yaprakları kapsamında değerlendirilen etkinlik örnekleri iki alan uzmanı akademisyen ve bir sosyal bilgiler öğretmeni tarafından incelenmiştir.

Verilerin Analizi:

Araştırmada toplanan veriler içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırmada belli bir metni, kitabı veya belgeyi sayısallaştırarak incelemeye fırsat tanınması ve belirli ölçütler ışığında dokümanları değerlendirmeye olanak sunması gibi özellikleri nedeniyle içerik analizinden yararlanılmıştır (Karasar, 2009). Bu kapsamda veriler, çalışma yapraklarında verilen etkinlikler çerçevesinde kodlanarak frekans ve yüzde halinde tablolatırılmıştır. Araştırma verilerinin güvenilirliği ise üçgenleme yapılarak sağlanmıştır. Yukarıda da ifade edildiği gibi iki alan uzmanı ve bir öğretmen tarafından yapılan analiz sonuçları karşılaştırılarak analizler arasındaki uyum yüzdesi (Güvenirlilik= Görüş Birliği/ Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı * 100) %88.67 olarak hesaplanmıştır. Uyum yüzdesinin %70 ve üzeri olmasının güvenilirliği sağlayacağı (Miles ve Huberman, 1994) ifadesinden hareketle çalışmada, araştırmacının yaptığı analizler kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında verilen çalışma yapraklarının nitelik ve nicelik açısından durumunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- Nicelik Açısından Durum:

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kılavuz Kitaplarında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Nicelik Açısından Durumu

Sınıf Düzeyi	Frekans (f)	Yüzde (%)
4. Sınıf	45	24.59
5. Sınıf	34	18.58
6. Sınıf	46	25.14
7. Sınıf	58	31.69
Toplam	183	100

Araştırmanın birinci sorusunun çözümünde sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarındaki çalışma yapraklarının sayıları tespit edilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde ilköğretim 4. sınıf düzeyinde 45, ilköğretim 5. sınıf düzeyinde 34, ilköğretim 6. sınıf düzeyinde 46 ve ilköğretim 7. sınıf düzeyinde ise toplam 58 çalışma yaprağının kullanıldığı görülmektedir. Tüm sınıf düzeylerinde kullanılan çalışma yaprağı sayısının 183 olduğu, öte yandan en fazla yaprağın ilköğretim 7. sınıf düzeyinde, en az yaprağın da ilköğretim 5. sınıf düzeyinde kullanıldığı verilerden anlaşılmaktadır. Ayrıca ilköğretim 4 ve 6. sınıflarda kullanılan çalışma yaprağı sayısının hemen hemen birbirine denk olduğu dikkat çekmektedir.

- Nitelik Açısından Durum:

Araştırmanın ikinci sorusunun çözümünde sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında verilen çalışma yapraklarının içeriklerinde yer alan etkinlikler tespit edilmiştir. Bu bağlamda ulaşılan bulgular Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kılavuz Kitaplarında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Nitelik (İçerik) Açısından Durumu*

Etkinlikler	Sınıf Düzeyi				Toplam
	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	
1. Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma	18	10	23	12	63
2. Açık Uçlu Soruları Cevaplama	12	12	7	26	57
3. Yorumlama	12	6	18	16	52
4. Metne Dayalı Çıkarım Yapma	8	1	19	19	47
5. Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme	9	3	11	11	34
6. Metin Yazma	4	5	3	6	18
7. Film İzleme	2	4	2	2	10
8. İnternet	3	5	1	1	10
9. Nesne İnceleme	2	3	2	1	8
10. Sözlü Tarih	4	1	2	1	8
11. Sözlük Çalışması	2	1	2	2	7
Toplam	76	51	90	97	314

Tablo 3'te sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının nitelik açısından durumuna yer verilmiştir. Toplam etkinlik sayısına göre tablo incelendiğinde oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma faaliyetlerinin sayısının 63, açık uçlu soruların 57, yorumlama türü faaliyetlerin 52, metne dayalı çıkarım yapmanın 47, boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme tarzı etkinlik sayısının 34, metin yazmanın 18, film izleme ve internete dayalı etkinliklerin sayısının 10, nesne inceleme ve sözlü tarihin 8 ve sözlük çalışmasının ise 7 olduğu görülmektedir. Öte yandan sınıf düzeyine göre toplam etkinlik dağılımına bakıldığında ilköğretim 4. sınıfta 76 etkinliğin, 5. sınıfta 51 etkinliğin, 6. sınıfta 90 etkinliğin ve 7. sınıfta 97 etkinliğin ele alındığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında verilen çalışma yapraklarında yer alan toplam etkinlik sayısının 314 olduğu dikkat çekmektedir.

Toplam etkinlik sayıları dikkate alındığında en çok (f=63) oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma yapmanın yer aldığı görülmektedir. Bu etkinlik kapsamında soyağacı, afiş, bulmaca, amblem, poster, diyagram, zaman şeridi, şekil, tablo, grafik, kroki, plan oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma faaliyetlerinin esas alındığı tespit edilmiştir.

*Tablo 3'te anlaşılabilirliği bozmamak ve tablo içi sadeliği koruyarak karışıklığa meydan vermemek amacıyla sadece frekanslar verilmiş, yüzdeler verilmemiştir.

Öğretim programı kılavuz kitapları içerisinde açık uçlu sorulara (f=57) dayalı etkinliklerin önemli bir yer tuttuğu belirlenmiştir. Bu çerçevede çalışma yaprakları içerisinde genel anlamda konuyu sorgulayıcı açık uçlu sorular sorularak bunların cevaplandırılması istenmiştir.

Kılavuz kitaplardaki diğer bir etkinlik yorumlama (f=52) olarak temalandırılmıştır. Bu etkinlik çalışma yaprağında verilen resim, fotoğraf, tablo, grafik, harita, zaman şeridi, karikatür, resmi belge ve fatura gibi unsurların sorgulanmasını kapsamaktadır.

Metne dayalı çıkarım yapma (f=47) etkinliği de kılavuz kitaplarda verilen çalışma yapraklarında yer almıştır. Bu kapsamda okuma parçası, hikâye, şiir, fıkra gibi edebi metinlere dayalı etkinlikler ele alınmıştır.

Kılavuz kitaplarda yer verilen diğer bir etkinlik boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme yapmadır (f=34). Bu etkinlik çerçevesinde genel anlamda konulara dayalı sorgulamalar yapılmıştır.

Metin yazma etkinliği (f=18) de kılavuz kitaplarda verilen etkinliklerde kendisine yer bulmuştur. Bu kapsamda şiir, kompozisyon, gazete haberi, günlük, mektup ve ziyaretçi defteri gibi edebi türlerle ilgili olarak özgün yazılar hazırlanması istenmiştir.

Çalışma yaprakları içerisinde film izleme (f=10) etkinliği de bulunmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi bu etkinlikte bir filme dayalı olarak verilen sorular yer almaktadır.

Filmle eşit oranda kendine yer bulan etkinlik ise internettir (f=10). İnternet kapsamında araştırma yapma, konu kapsamında verilen internet adreslerine dayalı incelemelerde bulunma gibi unsurlar bulunmaktadır.

Kılavuz kitaplarda yer alan diğer bir etkinlik ise nesne incelemedir (f=8). Bu etkinlik çerçevesinde yerel tarih, müze ve gezi-gözlem faaliyetlerine dayalı sorgulamalar yapılmıştır.

Sözlü tarih etkinliği (f=8) de çalışma yaprakları çerçevesinde kılavuz kitaplarda yer almıştır. Bu kapsamda konulara dayalı olarak çeşitli sorular aracılığıyla kaynak kişi veya kişilerle mülakat/röportaj yapılması istenmiştir.

Kılavuz kitaplarda verilen çalışma yapraklarında sözlük çalışmasına (f=7) da yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışma yaprağı içerisinde verilen sözcüklerin/kavramların anlamlarının bulunması gibi etkinlikler ele alınmıştır.

Tablo 3 ve açıklamalardan yola çıkarak sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında yer alan çalışma yapraklarında birbirinden farklı türde etkinliklerin kullanıldığı söylenebilir. Etkinliklerin genelinin öğrenci merkezli, öğrenci özelliklerini dikkate alan, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlara hitap eden, bilgiyle birlikte değer ve beceriyi de gözeten ve modern dünyada sıklıkla kullanılan okul içi ve okul dışı uygulamaları temel alan tarzda olduğu ileri sürülebilir. Bu durum, programın temel felsefesi olan yapılandırmacılığın yanısıra sosyal bilgiler öğretimine yönelik akademik çalışmaların artması sonucu ortaya çıkan bilimsel altyapı, dünyada uygulanan çağdaş eğilimlerin öğretmenlere tanıtılması ihtiyacı ve sosyal bilgiler öğretim programının felsefesini öğretmenlere örnek etkinlikler aracılığıyla aktararak onları eğitime hedefi ile açıklanabilir (MEB, 2005a; MEB, 2005b; MEB, 2006; Yazıcı ve Koca, 2008; Özdemir, 2009; Ata, 2010).

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde sosyal bilgiler dersinin öğretimi pek de eskiye dayanmamaktadır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi kapsamında üç ayrı konu alanı olarak değerlendirilen bu ders ilk defa 1968 yılında yapılan öğretim programı değişikliğiyle “sosyal bilgiler” adını almıştır. Takip eden süreçte 1998 ve 2005 yıllarında yapılan öğretim programı yenileme çalışmalarıyla ders halen Türk eğitim-öğretim sistemindeki varlığını devam ettirmektedir. Özellikle 2005 yılında yapılan öğretim programı geliştirme çalışması, öğretim programının öğeleri kabul edilen

kazanım, içerik, öğrenme-öğretme durumu ile ölçme-değerlendirmede getirmiş olduğu yeniliklerle öne çıkmaktadır ki bu yeniliklerden biri de çalışma yapraklarıdır.

Öğrenmede başarıyı ve kalıcılığı artırması, öğrencilerin derse karşı tutumlarını olumlu yönde geliştirmesi, okul içi ve okul dışı faaliyetlerde rahatlıkla kullanılabilmesi gibi özellikleri nedeniyle çalışma yaprakları sosyal bilgiler öğretiminde yararlanılması gerekli öğretim materyalleri arasında gösterilmektedir (Kaymakçı, 2010). 2005 öğretim programında çalışma yapraklarına ‘programın uygulanması ile ilgili açıklamalar’ ile ünite şemalarının orta sütununda yer alan ‘etkinlik örnekleri’ bölümünde değinilmiş, öğretim programı kılavuz kitaplarında da örnek çalışma yaprakları gösterilmiştir (MEB, 2005a; MEB, 2005b; MEB, 2006). Sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında verilen çalışma yapraklarının nitelik ve nicelik açısından durumunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmanın bulgularına dayalı olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında toplam 183 çalışma yaprağı bulunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte çalışma yaprakları içerisinde yer alan toplam etkinlik sayısının ise 314 olduğu ortaya çıkmıştır. Gerek toplam çalışma yaprağı gerekse çalışma yaprağında yer alan etkinlik sayısında ilköğretim 5. sınıfın en az, ilköğretim 7. sınıfın ise en fazla çalışma yaprağı ve etkinlik sayısına sahip olduğu görülmüştür.

Bulgulardan, öğretim programı kılavuz kitaplarında verilen çalışma yapraklarında birbirinden farklı 11 tarz etkinliğin yer aldığı anlaşılmıştır. Bu etkinliklerin çok kullanılan az kullanılan doğru sırasıyla oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma, açık uçlu soruları cevaplama, yorumlama, metne dayalı çıkarım yapma, boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme, metin yazma, film izleme, internete dayalı etkinlikler yapma, nesne inceleme, sözlü tarih ve sözlük çalışması şeklinde temalandırılmıştır.

Çalışma yapraklarında yer alan etkinlikler genel olarak değerlendirildiğinde, etkinliklerin sosyal bilgiler öğretim programının temel felsefesi olan yapılandırmacılık anlayışı model alınarak tasarlandığı söylenebilir. Bununla birlikte etkinliklerde bilişsel, duyuşsal ve devinişsel özellikleri kazandırmaya dönük unsurlar dikkat çekmektedir. Ayrıca etkinliklerde resim, fotoğraf, tablo ve grafik gibi görseller, yazılı dokümanlar, yerel tarih, sözlü tarih, müze ve inceleme gezileri gibi çağdaş yaklaşımlara sıkça rastlanmaktadır. Ayrıca film ve internete dayalı unsurların çalışma yapraklarında yer alması etkinliklerde teknolojinin de önemsendiğinin de bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Buna ilaveten, sözlü, yazılı ve edebi metinlerin çalışma yapraklarında kullanılması dikkat çekici diğer bir özellik olarak nitelendirilebilir. Öte yandan öğrenci merkezli ve öğrenci özellikleri dikkate alınarak hazırlandığı öne sürülen kılavuz kitaplarda verilen çalışma yapraklarındaki etkinliklerin öğretmenlere rehber ve model olma amacı güttüğü vurgulanabilecek diğer bir husustur.

Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- *Sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında yer alan çalışma yapraklarıyla ilgili araştırmalar artırılmalı, özellikle öğretmenlerin bu yapraklarla ilgili düşünceleri kullanım, etkililik, yararlılık, sınırlılık ve öneri boyutunda incelenmelidir.*
- *Öğretim programı yenilediği sırada etkinlik örneklerinin konulduğu Talim Terbiye Kurumu öğretmen portalı güncellenmeli ve aktiflik durumu yeniden gözden geçirilmelidir.*
- *Sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarına benzer tarzda hem sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan modern yaklaşımları tanıtan hem de bunlarla ilgili çalışma yaprakları ve etkinlik örnekleri sunan kitapların sayısı artırılmalı, mevcut kitaplar ise güncellenmelidir.*
- *Hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimde kılavuz kitapların felsefesi ve kitap içerisinde yer alan çalışma yaprakları ve etkinlik örnekleri öğretmen adaylarına ve öğretmenlere tanıtılmalıdır.*

KAYNAKÇA

- Akdağ H. & Kaymakçı, S. (2011). "A Chronological Approach To Development Of Social Studies Education In Turkey", **Educational Research & Reviews**, 6 (15), pp. 854-863.
- Ata, B. (2010). "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı", **Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi** (Ed. C. Öztürk), Pegem A Yayıncılık, Ankara, s. 33-47.
- Ekiz, D. (2010). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Garcia, J. & Michaelis, J. U. (2001). **Social Studies for Children: A Guide to Basic Instruction**, Allyn & Bacon, Boston.
- Günden, S. (1995). "Sosyal Bilgiler Öğretimine Genel Bir Bakış", **İlköğretim Kurumlarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları**, Türk Eğitim Derneği XIII. Toplantısı, Türk Eğitim Derneği Öğretim Dizisi No: 13, Ankara, s. 21-46.
- Kabapınar, Y. (2010). "Yeni Öğrenme Anlayışının Işığında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları", **Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi** (Ed. C. Öztürk), Pegem A Yayıncılık, Ankara, s. 367-401.
- Karasar, N. (2009). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Kaymakçı, S. (2009). "Yeni Sosyal Bilgiler Programı Neler Getirdi?", **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Reşat Genç'e Armağan Özel Sayısı, s. 1530-1545.
- Kaymakçı, S. (2010). **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Yaprakları Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kocaoluk, F. ve Kocaoluk, M. Ş. (1999). **İlköğretim Okulu Programı**, Cilt: 1. Kocaoluk Yayıncılık, İstanbul.
- MEB. (1968). **İlkokul Programı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- MEB. (1998). **İlköğretim Programı**, MEB Yayınevi, Ankara.
- MEB. (2005a). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı (Taslak Basım)**, MEB Yayınevi, Ankara.
- MEB. (2005b). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (Taslak Basım)**, MEB Yayınevi, Ankara.
- MEB. (2005c). **İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Programı**, MEB Yayınevi, Ankara.
- MEB. (2006). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu**, MEB Yayınevi, Ankara.
- MEB. (2010). **İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi (8. Sınıf) Öğretim Programı**, MEB Yayınevi, Ankara.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). **Qualitative Data Analysis**, Sage Publications, London.
- Özdemir, S. M. (2009). "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Değerlendirilmesi", **Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Ed. M. Safran). Pegem A Yayıncılık, Ankara, s. 17-46.
- Sands, M. ve Özçelik, D. A. (1997). **Okullarda Uygulama Çalışmaları**, Öğretmen Eğitimi Dizisi, YÖK Yayınları, Ankara.
- Sönmez, V. (1999). **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Sözer, E. (1998). "Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri Ve Önemi", **Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Ed. G. Can). Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s. 1-14.
- Yazıcı, H. ve Koca, M. K. (2008). "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı", **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Ed. B. Tay ve A. Öcal). Pegem A Yayıncılık, Ankara, s. 21-36.
- Yiğit, N. (Ed.). (2007). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Akademi Kitabevi, Trabzon.
- YÖK. (1998). **Fakülte-Okul İşbirliği Kılavuzu**, Öğretmen Eğitimi Dizisi, YÖK Yayınları, Ankara.